

AITA DAMASO INTZAKOA (1886-1986) GIZON, ELIZGIZON ETA EUSKALTZALE

Larraun-Lekunberrin, 1986-X-24

J.M. Satrustegi

Irailaren 21ean itzali zen Iruñean, azken urteotako babesleku izan duen Errotazaharreko komentuan, Aita Damaso Intzakoa, elizgizon eta euskaltzaina. Ehun urte, ilargialdi bat gutxi, iraun du mundu honetako bere ibilaldiak. Udazkeneko hogeita zortzi egun laburrengatik ez dio lagundu gorputz ahulduak ehun urte mugako helmugara iristen.

Hori dela eta, belarri elkortuen zirritu estutik nolabait zuzenean bere bihotzaren pozgarri eta bizi nahiaren pizgarri adierazi nahi nizkion hitz hauek; ezintasunaren penaz baina izpirituaren zabaltasunean, zoriontsu sumatzen dudan Jainkozaleari eskaintzen dizkiot gure artean.

Irriparre baketsuan ikusiko genuke orain, egoera berrian ikusterik balego, hain maite zuen Aralar mendiaren itzalean euskaltzaleok bera omentzeko batu garela jakinik. Izan ere, hau izan zen bere begien lehen ikuspegia, bide hauetan eman zituen lehen urratsak eta lurralde honetan ikasi zuen xuhur bizitzen. Ongi etorri denok Lekunberrira.

GIZONA

Izan berriak gara Araizko bailaran Migel Olasagarre jaiotzen baserria ikusten. Malloa mendien horma bulartsuak hazi egiten dira bertara iristean.

Belardi hezea aurrean duela eta atzez orpoak mendian sarturik, inor gabe, hutsik dago "Kalparregi" baserria. Toki ospelean kokaturik, izotza izango du negu luzean estalki. Harri landuz eginak ditu lau ertzak, atea eta leiho inguruak. Ate buruko leiho gainean badu armarrira.

Zubieta baserriko nagusiak aditzera eman zigunez bidean, gazterik hasi zen Kalparregiko semearentzat gurutzebidea. Maisterrak omen ziren eta nagusiaren anaia bat Ameriketatik itzultzean kalean utzi zituzten etxezainak. Oinez joan omen ziren handik Madotz-a. Intzaren izena oho-
rez bete duen herriko semearentzat ez zegoen bertan tokirik.

Horrelako kontraesanez buruturiko bizia izan da berea. Adibidez, bederatzi urte zituenean begietako arazo batengatik eskola utzi behar izan zuen, predikari ospetsu, idazle eta akademilari izango zen gazte-
txoak. “Hiruzpalau lerro segidan ezin nituen irakurri”, aitortzen zuen berak.

Ehun urte-buruaren atalaga eskuetan zuela, bertan utzita joan zaigun gizonak osasun gutxi omen zuen gazte denboran. Behar bada horrexegatik egiaztatu da beragan, emakumeengatik esan ohi den hura: atso gaizkiak, betiereko bizia.

Denbora berean, eritasunaren berri duenak hobeki uler ditzake besteren gaitzak. Aita Damaso bezain aipatuak dira pertsona zaharrentzat berak erakutsitako erremedioak; “kalterik egiten ez duten gauzak, sanoak”, aspaldiko bezero hauen esanean. Nik neuk, txikitan etxean entzunez, elkarrekin lotuta daramatzat gizona eta bere ekintza hau. Halako edo beste halako belar eta zenbait bustialdi gomendatu ohi zituen. Inoiz botikarik.

Behin batean elkarrizketa bat ere izan nuen horretaz berarekin. Asko direla berak baliatutako belar erremedioak, erantzun zidan. Chilen, batez ere, ezin kontahalakoak zirela erremedio errazen bidez Jainkoak arindutako gaixotasunak, zioen harrokeriarik gabe. Badakigu, bestalde edozein garaitan joan ohi zitzaizkiola gorputzeko gaitzez jotako jende gaixoak.

Ez da hau, noski, berak aipaturiko gauza harrigarriak errepikatze-
koa eta lekua. Baina esan dezadan, badaezpada, historiaren eta berak zaindutako herriaren aurrean berezko erremedio arrunten bidez lortu zuen esker oneko aipamena.

Gizon apala zen eta ez zen inoiz harrotzen. Patxada baketsua da bere ezaugarri nagusia. Begi nini biziak asaldatzen baziren behin edo beste betazal haien zirritu txikietan, bertan amaituko zen desoreka guzia, haserrerik ezpagnetara edo mihira ekarri gabe.

Izpirituaren sosegua eta bakea izan dira bere biziko helburu nagusiak. Horregatik zioen bere sinestearen ildo sakonetik, etsaiak ez duela inoiz bakerik.

ELIZGIZONA

Intzako apaizak jaso zuen mutikoaren izpirituko sarats artean asmo berriaren erbia. Seminariora joan behar lukeela, aditzera eman zion belarrira egun batez.

Berak aitortzen zuenez, barre egin zuen hasieran.

—Nola egingo naiz apaiz, ahuntzaia naiz eta? -erantzun omen zion.

Bazen, hala ere, sakonagoko zerbeit mutiko koskorraren ezezkoan.

Herriko maisuak berak aitari hala gomendaturik utzi behar izan zuen eskola etaazienda zaintzen hasi, begietako arazo hura zela eta.

Nolanahi ere, ez zen azken hitza, harriduraren uste gabeko erantzuna baizik, eta Tuterara eraman zuten Kalparregiko Migel. Etxekoak utzi eta han aurkitu zituen lagunetan, anaia bezala izango zuen adiskide mina, gaur halabeharrez omenaldi berean goratarre egiten diogun aita Oieregi, azpimarra daiteke. Gutun batean aita Damasok dioenez, “apaizgorako ikastaroan biok elkarrekin giñan 1903-garrenetik Muskarian hasita, Iruñian Meza emateraño 1910-garrenean. Urrango urtean ere oraindik geren ikastaroak Iruña-ko gure komentuan egin genituan”.

Adiskidantza honek bizi guzian iraungo zuen eta oso eraginkorra gertatu zen aita Damasoren euskal ekintzetan, gero esango dugunez.

Hizlari trebe eta misiolari kartsu agertu zen haste-hastetik, bere izena Euskal Herriko bazter guzietan oso aipatua zelarik elizgiroko esparruan, 36-eko gerrateak etendura sortu arte.

Gertakizun negargarri honetaz berak zioenez, ez zegoen aurrera jarraitzerik; bere adiskideen artean odola isurtzen ikusi zuen, “euskaldun bikainak eta adinik hoberenean hil zizkiguten batzuren batzu”.

Ordu ilunik izan zuen une hartan. Altsasuko komentutik Urbasa mendiko leze tamalgarriaren aurrera eraman zuten gau batez, bertan desagertuko ziren gizonei azken sakramentuak ematera. Lekukotasun beltzaren mezu eskergarriak jaso zuen familia gaixoentzat.

Baina gero eta zailago bihurtzen ari zen euskaltzaleentzat hemengo egoera. Nagusiengandik gaizki ikusiak ziren pozointsutzat baitzeukaten hauen lana, eta erbesteko bidea hartu zuten Euskal Herriko seme hoberenek.

Aita Damaso maister eta arrotz bere herrian, noizbait Kalparregi baserritik oinez atera zenean bezala, Chile-ra bialdu zuten bere nagusiek.

Giza-eragozpen guziak baino haundiagoa da Jainkozaleentzat sinesmenaren indarra eta bigarren aberritzat hartu zuen erbesteak eskaintzen ziona. Denbora berean, aintzakotzat hartu zuten bertakoek misiolariaren lana eta seme kuttun izendatu zuten agintariek.

1956-an egin zuen bidaian ezagutu nuen bere bihotzeko Aralar mendian. Gaztea nintzen baina gogoan ditut bere hitzak pergamu agiri zaharretako aholku sakratuak bezala. Hainbeste aldiz entzuna nuen etxean aita Damasoren izena! Ahorik ireki gabe egon nintzen entzuten. Jasota daukat nonbait orduan elkarrekin ateratako argazkia.

Oporren ondoren bakoitza bere bidean joan eta itsaso zabalaren urruntasun isilak iretzi zituen aita Damasoren berriak.

1986eko udaberrian jakin genuen etorri zela ez berriz itzultzeko eta geroztik ikusi izan dudan bakoitzean Zurbaranen koadroetatik ihes egin-dako pertsonaia iduritzen zitzaidan. Benetan, frantziskotar eredugarri baten izpiritu lotura-gabea zerion argi gutxiko begirada garbiari.

EUSKALTZALEA

Artean inork esan ez zidan zerbait jaso nuen Aralar mendiko elkar-
rriketan lehen erantzuna eman niolarik: aspaldi entzuten ez zuen euskara ederra omen zela nerean.

Zoritxarrez, geure euskararen estimu gutxi nuen nik artean. Ez nuen inoiz entzuna euskara ederrik bazenik, Tolosakoa ezik. Zigorrak, mehatxuek eta inguru giro txarrak ongi hustua zidaten, neu konturatu gabe, euskal gauzenganako gogoa.

Aita Damasok oso ongi zekien, noski, euskaldunon gazte-aroko krisialdien berri. Ikastaroak hastean Tuterara eraman zuen apaiz euskaldun eta euskaltzaleak, joan aurretik gomendio hau egin zion: “Han zauden bitartean euskara ez ahaztu”. Kalparregiko semeak ez zuen apaiz jatorraren esanik bete eta zenbait urteren buruan berriz euskaraz hitz egiten hasteko agindu behar izan zion.

Mintzairarekiko etena mingarriago gertatu zitzaion erdaraz ez zekien bere amaren aurrean. Zenbait urteren buruan ikustera joan zitzaionean, Migelek galdua zuen euskara eta ama-semeek ezin zuten inolaz elkar ulertu. Herritik joandako neskatxa baten bidez jakin zuten elkarren berri. Negar malkoetan irten zen amaren nahigabe samina.

Horrela esnatu zen mutiko koskorren euskal kontzientzia eta zinez erabaki zuen euskara ikastea, ez zekion berriz horrelakorik gerta.

Sortetxean arrotz eta Euskal Herrian bazterturik gelditzea aski ez zela, euskal sena eta euskara bera galtzerainoko legortea jasan behar izan zuen bizian. Erraz esaten da.

Barruan ausnartuz joan nintzen ni ere mendi gailurrean entzundako hitzak, eta denborarekin eragin sakona izan zuten nere bizian.

Oroitzapen pertsonala baino zerbait gehiago dela esango nuke gaur, nere gazte denborako gertakari xumea. Hazi onaren ereile izan zen aita Damaso, bere lagunekin, hain gutxi landuta zegoen euskararen arloan.

Ereintza txalogarri honen lehen hazia 1911an jalgi zen kanpora. Kataluniako kaputxinoek argitaratutako aldizkaritxo bat jaso zuen behin

aita Oieregik eta bihotzeko odola irakiten jarri omen zitzaion, aita Damasok zioenez. Horrelako zerbait Euskal Herrian egiteko nahia agertu zion berehala bere lagun minari.

—“Zaude ixilik” —ihardetsi zion harriturik araztarrak. Gu ez gara gauza holako bat egiteko...”

Aita Buenaventura ez zatekeen bere aburuei arinki uko egiteko euskalduna eta, hain zuzen ere, Katalunia aldean ikastaroak eginak zituen Ziurrizko aita Ildefonso, probintzia honetako buru zenarengana jo zuen berehala. Aurkezpenaren arrazoimendua ezin zen zehatzagoa izan: euskaldun hirugarrendarrek ez zutela orritxo bat ere euren hizkuntzan Frantzisko santuaren nahiz frantziskotar anaidiaren berri jasotzeko. Eskuarteko orri haien antzeko zerbait egin zezaketela berek ere.

Nagusiaren erantzuna, Egiptoko gosetean Joserekin gertatuaren antzera, erabagikorra izan zen: —“Aita Damasoari esaiozu, bera izan dedillela euskal orri horren zuzendari”.

Txinurri-lana irudi du negu gogorrari begira, zortzi orrialdeko argitalpen xume harenak; baina esku zabalak banaketa itxaropentsua, uzta eder baten algorio bihurtu zen gero. *Irugarrengo Prantziskotarra* (1913-1936) Euskal Herriko sei mila sukaldetara iristen zen azken aldian.

Ereileak ez du sosegurik egindako lanean eta emaitza berrien ametsak bultzatzen du lur berriak lantzera. Frantziskotarren anaia txikiak Gaztelanian plazaratzen zuten *Mensajero Seráfico* aldizkaria eredutzat harturik, aita Oieregi datorrio, berriz ere, asmo berriaren mezulari: —“Guk onen antzeko bat, baño au baño ohea, egin bear dugu...”

—“Jainkoaren izenean zoaz emendik”, erantzun zion Intzako semeak, “naiko dugu lengoarekin...”

Bi gizon hauen hika-mika baikorra eten gabeko elkertasunean! “Aita Buenaventura setosoa zen, bere asmo onetan iraunkorra”, zioen bere adiskideagatik 70 urteren buruan. Aita Oieregik gora jo zuen eta berriz ere baimena lortu:

—“Zoaz bada aita Damasorengana”, agindu zion nagusiak, “eta esaiozu nere borondatea dela eta bertatik bera izan dadila aren zuzendari”.

Horrela sortu zen 1919ko urte hasieran *Zeruko Argia* hileroko euskal aldizkaria (1919-1936). Astekari bihurturik eta zerukoaren izena eta kutsua galdurik, bizirik dirau bi euskaltzale ospetsuen nekeetako emaitzak.

Baina baserriko seme jator batek ez du inoiz neguko ereintza beltzogatik, udazkeneko bilketa pozgarria baztertzen. Herriz-herri zebilen bitartean *esaera-zaharrak* biltzen zituen. “Lenengo saila Euskaltzaindiaren aldizkarian argitaratzeko ematean, ez nuen uste esaera-zarren belar ontan-

tik dagoen bezin usu zegoanik”, aitortzen du pozez beterik. “Sei ilabetere buruko emen natorkizute, beste belar txorta, lengoak baño ere urrin gozatsuagoa duena zuei guzioi eskeintzeko asmotan. Eta esaera-zar auk guziak edo geienak, Naparroa-alde ontan erain ditudan azi bakar batzuek ekarri dituztenak dira, eta apaiz jaunen baraztetan bilduak ala ere”. (**Euskera**, 1927, 141.or.)

Euskera (1927-1928) eta *Zeruko Argian*, batez ere, plazaratzen joandako esamesak, ia berrogeita hamar urteren buruan, *Naparroako Euskal-esaera zarrak* izeneko liburuan bildu zituen 1974ean.

Herri xumearen eskola zaharra hartu zuen aita Damasok eredutzat eta bidez-bide ibili zen geroztik ondasun horren bila. “Zertako artzen nituan alako nekeak esaten zidaten askok. Baño pitxirik ederrenak itxasoaren errailetan izkutatzen diran bezala, esanerarik politenak gure erritarrren ezpañetan arkitzen dirala dakigunak, ezeretzat ematen ditugu gure neke guziak, zerpait berri arkitzen dugunean”. (**Euskera**, 1921, II,5.or.)

Aditza izan zen aita Intzak euskararen alorrean aurkitu zuen bigarren altxorra. Aberatsa bazen ere beretzat esaera zaharren esparrua, aditza zuen denen gainetik estimatzen: “Txorotako artu naute gure erritar batzuek. Baño gure erritar auk ez dakite *euskal izkuntza arrigarria ba-da... aditza edo berboa dala bere galdorra ta bere goragarria, aditzean agertzen bai dattu (euskerak) bere aunditasuna ta bere baztar gabeko aberastanuk*. Onela zion Intxauspe Apaiz jaunak, eta darraikio: (euskerazko aditza) *bat bakarra da ta au da berezko edergarri aundienetakoa, bere bakartasunean ordea, ain aundia, ain emakoia, ain aberatsa, ain abarra da! Beste izkuntza guzien gañetik dago, gure basoetako aritzak beren adar aundien azpian sortzen diran landaretxoen gañetik dauden bezala*” (Ibid.)

Ez da harritzekoa, beraz, Euskaltzaindiko sarrera-hitzaldia 1921eko urtarrilaren 27an gai honetaz egitea. Honela dio bere aurkezpenaren izenburu gogoangarriak:

NAPAÑO'KO ADITZ-LAGUNTZALEA ZUKETAZKO ESAKERAN

1921'EKO ILBELTZAREN 27'AN. ELIZONDO'KO AUZO-ETXEAN

EUSKALTZAINDIAN SARTZEKO EGUNEAN

INTZA'R DAMASO AN. BURUÑURDUNAK IRAKUÑITAKO LANA

Aditzari buruz egindako bigarren lana, “Burundako euskalkia” aztertzen duena da. (**Euskera** (1922) III, 3-42.or.) L.L. Bonaparte eta Campionek esanaren aurka, Burundako euskalkia ez dela Gipuzkoa aldekoa, “ezta orren aide urbill-urbilla ere” frogatzen du.

Aipaturiko aldizkarietan idatzitako lanez bestalde, honako hauek azpimarra ditzakegu:

Martin zintzoa. Euskal Esnalea aldizkariak saritutako ipuia. 1913ko urtarrileko zenbakian argitaratua.

Ordikeriaren kalteazkoak. (1916). Lehenik *Euskal Esnalea*-n eta gero I. Lopez Mendizabal-en *Euzkel-Egutegia*-n argitaratua.

Kristau Ikasbidea. Mateo Mujika. Iruñeko gotzaiaren aginduz Astete-ren dotrina Nafarroako haurrentzat itzuli zuen.

Kristau Ikas-bidearen I-ko ta II-garren zatiaren azalpena: (1924) *Xabierko Frantzisko santuaren bederatziruena.*

Giza Biziaz. “*Humanae Vitae*”, Paulo VI-garren Aita Santuak emandako enziklikaren itzulpena (Iruñea, 1968).

Adoingo Esteban doatsuaren bizia.

Zoritxarrez bere gordailua eskuarteko paperekin Chileko bizitegia kiskali zuen sutean desagertu zen.

Niregana nola etorria den ez dakidala “ARALAR” izeneko antzerki argitaragabea aurkitu dut aita Damasoren gutun bilduman. “Zuazu (Iza-gaondo)ko Piramuelles’tar Armando apaizak 1928an egiña”, dio azalean. Erdaraz egingo zuen, noski, eta arkatzez hau dio gero: “*Ar’tar A’k euskeraztua*”.

Ezizen honen babesean nor estaltzen den jakiteko, Prahako N. Tauer jaunari idatzitako gutun batera jo dut. Honela zioen, besteak beste, Damaso aitak Altsasutik 1956eko abenduaren 5ean: “*Zeruko Argia*-n, Jesukristoren bizitza ematen asia nauzu, eta beste zenbait sailtxo, emen naizen artean, berortan azalduko dira, *Ar’tar A.*, ta *Irumugarrieta* izenordekoaz”. *Kalparregi*, bere sortetxearen izena ere baliatu izan zuen gerra aurrean izenordekotzat.

Gutun horretan bertan beste idazlan baten berri ematen dio atzerriko adiskideari: “*RIEV* zalako hartan, bein bakarrik naski. Nafarroan bildutako euskal itz sail polit bat”, ere argitaratu zuela alegia.

Neuk dudan antzerkiaren orijinalera itzuliz, azalean hau dio: “Atzalburu. *Mikel Deuna ta euskaldunak.* Iru egintzetan azaltzen dan ikuskaia”. Navarro Villoslada-ren *Amaya* nobelan oinarritutako lana da.

Adinak gorputza makaldu bazion ere ez zuen bere izpiritua oso berandu arte moteldu. Hazi onaren ereile jarraitzeko asmoa agertzen du gutunetan. Bere bi amodio nagusiak, sinesmena eta euskara, txandaka doaz itsaso haundiaren alde bietan. Chilera itzultzeko asmoa agertzen du elizgizonen behar gorria ikusten baitu, “eta bein an, sortzen zaigun lanak eztingu betarik ematen gure izkuntzaren alde ezer egiteko, edo oso gutxi beintzat”. Bat-batean, hala ere, gutuna Euskal Herrian idatzia dela konturatzaren gara: “Zure eskutitz au bai ongi eldu zaidala gure euskaldun

alperrei ta alper-izkuntza bezala begiraten dutenei, beren ez jakin lotsagarria aurpegira botatzeko ta nor edo nor esnarazteko”, erantzun zion 1956an Prahako euskaltzaleari.

EUSKARAREN ADISKIDEAK

Intzako Damaso aitak euskararen alde Nafarroan egindako lanaren garrantzia oso murrizt gera daiteke zabalkunde-eragin haundia izan zuen ekintza aipatzen ez badut. Euskaltzaindiaren Jagon sailari dagokion gauza da: Herri mailan euskararen aldeko kezka eta zaletasuna sortzeko “Euskeraren adiskideak” izeneko elkargoa sortu zuen 1925ean.

Ez zen gauza erraza. Honela laburtzen du berak une hartako egoera politikoa: “Nafarroan garai artan giro txar-samarra zegoan euskerarentzat, naiz aipatu dudan egunariak eta TRADICION NAVARRA egunariak zer edo zer egin. Orduntxe edatzen asi-berria zan Aberzaletasuna. Eta Abertzale ta Karlistak elkar ezin ikusiz zebiltzen eta Naparro geiena orduan Karlista zan. Argatik euskeraren alde lan egiten gendunak aberzalekeriz ari ote giñan...

Iruditu ori kentzeko, Karlistak izan arren euskera aintzat artzen zuenak billatu nituan asiera emateko eta kezka gabe lanean asteko. Euskal-jai aietan nor eta nor ziran buru, izlari ta laguntzalle ikustean, pixkanaka giroa ontzen asi zitzaigun eta gero ta arrakasta aundiagoa zuen gure errietan. Aldundian bagenitun gogo guziz eskua luzatzen zigutenak, ume euskaldunei sariak emateko. Bere Aurrezki kutxaren kartillaz ematen genitun diru-sariak”.

Mugimendu berri honen inguruan aita Damasok bereganatu zituen gizonen artean, Inazio Baleztena, diputatua, eta Jenaro Larratxe, Iruñeko alkate ohia, zeuden besteak beste.

Elizaren laguntzarekin kondatu nahi zuen haste-hastetik, eta Iruñeko gotzaia zen on Jose Lopez Mendoza ikustera joan ziren Arturo Campion eta biak, Seminarioan teologo guziei euskarazko eskolak emateko eskatzen. Lortu zuten eta asko lagundu zien horrek Nafarroako apaizen aurrean. Bere inguruan zituen, noski, Miguel Intxaurren, Seminarioko irakaslea, eta Markos Etxarri, Aralarko santutegian zaintzale izana bezalako zenbait elizgizon.

Nortasun bereziko profesionalen artean, Fermin Irigaray “Larreko”, eta Bernardino Tirapu, sendagileak, Migel Olibier, Iruñeko Udalean artxibuko arduraduna, eta abar luzea zegoen.

Aurre-aurrean, noski Arturo Campion, Jose Agerre, Urabayan eta Maria Paz Ziganda, zalantzarik gabeko euskaltzaleak. Azpiegitura zuhurra

eta ondore ezin hobeak izan zituena. Euskal Festetan pertsona haiek ikustean susmo txar guziak haizatzen zirela, aitortu zidan.

Nafarroako Diputazioaren babesean haur euskaldunen sariketak eratu zituzten eta herriz-herri abiatu ziren Aurrezki Kutxako diru sariak banatzen. Ereintza —beti ereiten—, baina etorkizunaren oinarria zen haurtxoen bihotza euskararendako irabazteko asmoz, oraikoan.

Euskarak galtzeko arriskurik haundiena zuen Esteribar, Arakil eta Oroz-Betelu bezalako tokietan agertu ziren lehenik.

Nafarroaren egoera txarrean “Euskeraren adiskideak” bezalako lagun-di bat inolako nekaizkeriarik gabe sortzea, edozein euskaltzale jatorrek beretzat nahiko lukeen merezimendu aintzagarria da. Bego hor denon eredutzat, behar lukeen esker onik ofizialki inoiz jasoko ez badu ere.

EUSKALTZAINDIA

Iruñean 1920an jaso zuen euskaltzain izendapena, eta 1921.eko urtarilaren 27an irakurri zuen Elizondoko udaletxean bere sarrera hitzaldia. Aita Olabide arabarrak erantzun zion.

Ezin genezake aipatu gabe utzi azken urteotan euskara batua dela eta, berarekin gertatutakoa.

Kezka larriak sortu zizkion arazo honek. Hara, hitzez-hitz, 1968ko urriaren 16an idatzi zidana: “Dakuszunaz ezin asmatu dut Euskaltzaindiaren gaurko idazkeraz egiten. Euskaltzaindi zaharrak zuan ortografian ordu erdi batez erakusten nien nik edozein ikastoletako aurrei, utsik gabe, idazten eta irakurtzen. Gaurko eran uste dut urte bat beharko dutela neronek artara jarri baño len. Eztiot beste euskaltzain ñori esan; baño zurekin ustu nai dut nere biotza. Min auxe daukat; ainbat gostarik, Euskaltzaindiak lendik zeukan ortografia, ain arin zilipurdika joanik ikustea.

Barkatu, nere adiskide maite, nere lasaialdi hau”.

Horrek ez du esan nahi euskararen batasunaren aurka zegoenik. Haste-hastetik jabetzen zen hizkuntza batu gabe euskarak ez zeukala iraupenik. Euskaltzaindiaren helburu nagusienetakoa, hain zuzen, batasun hori lortzea zen.

Aita Damasok Euskaltzaindiko sarrera hitzaldian esandakoa da honako hau: “Baño nere itzaldi au ez dut bukatu nai, Euskaltzaindiari itz bat eta neri entzutera etofiz ainbesteko omena egin diazuen guziori beste itz bat esan gabe.

Euskaltzain, jaunak; ikusi duguna ikusi ondoan guziori gogoratuko zitzaizuten neri gogoratu zaifena noski; nere lanetik berez jalkintzen den

zifua da-ta. Au da, onenbeste aldaketa ta onenbeste berextasunekin gure euskerak ez dezake deus irabazi. Irabazi beaŕean bereixtasun au euskerarentzat gauzarik kaltegarrienetakoa da.

Gure berextasun oiekatik, gure euskera maitagarria paŕagafi jartzen dugu gure artera datozen erdaldunen begietan, lotsagafi elkaŕi ezin adifuz ikusten diran euskaldunentzat eta azkenean gofotagafi ta zer esanbide naiko ematen diena, guri ta gure gauzei auŕetik gutxi nai digutenentzat. Argatik beaŕezkoa da euskera batutzea, euskera bizitzekotan.” (Ikus **Euskera** (1922) II, 91.or.).

Hau jakinik, harrigarri gerta daitezke egunkarietan berak egindako zenbait agerpen. Adibidez, behin honela omen zioen: “Batua horrenik ez dago. 1950-eko hamarkadan Ameriketatik itzultzean, Arantzazuko bilera batetara joan eta harriturik entzun nuen lehenengoz nola bi hizlarik euskararen batasuna H letraren bidez egitea proposatzen zuten. Azken 200 urtetan ez dela H-rik gure artean erabili esanez, aditzera eman nuen berehala aurkako nere eritzia”. (*Deia*, 1983. VIII.7)

Bi gauza ikusten ditut nik aita Intzaren erantzun honetan. Chiletik etorri berria zen, alde batetik, une hartan. Bere biziko etendura bat gehiago ikus daiteke batasunaz hasieran berak zuen asmoaren eta ia hogeit urteko erbestez 1956eko Euskal Herrian aurkitu zuen giroaren artean. Bat-bateko aldaketaren gehiegikeria iduritzen zitzaion, beste kazetari bati adierazi zionez: “Bai. Euskaltzaindiak bere sorreratik asmo hori izan zuen; baina arreta haundiarekin eta zentzuz egitekotan”. (DN.19.X.1984)

Urteak, noski, ez dira alferrik igarotzen eta hogeitaka urte kanpoan egon ondoren beretzat bat-bateko gehiegikeria gerta zaitekeen, egunero ko bizian hemen urrats motza, eskasa, ematen zela uste zutenen ondoan.

Nere ustez, irekitasunarekin begiratu behar da hainbeste nahigabe eman zion arazoa, ulergarria baita Euskal Herritik urruti zebilelarik.

H hizkian arazo guzia kokatzea beste hari askorekin lotutako korapiloa da. Orduko giroan garrantzi haundia eman zitzaion “letra mutuari” eta alderdi horrek bereganatu zuen gizona.

Erizpide zalantzarriak alde batera utzita, Intzako Damaso aita gizon osoa, fededun zineza eta euskaldun sutsua izan zen bere bizian. Horrek ez du esan nahi bizia bere gustura egin zuenik. Nagusien esanera egon zen beti eta alderdi horretatik arintzen zituen nahigabeak. “Euskal-erritik lenengo aldiz atera nintzanean, nere gogoz ezpaño nere Nagusiak agindurik atera nintzan. Orain nere gogoz aruntza itzultzean ango gure Nagusien eskura zegoan gelditzeko esatea behar baninduten”, aitortu zion Tauer euskaltzaleari. (Chile-tik, 1958.IV.23)

Eta nola bizi hala hil. Gogoari uko eginez apaltasunaren bidean ibili zen gizona, berari zegokion eran joan zaigu. Duela urtebete Euskaltzain-

diak ehun-urteburuan egin nahi zion omenaldiaren berri ematean, ez zela horretara iritsiko, aditzera eman zidan buruari eraginez. Hil zen aurreko astean festaren berri eman nionean, eskuarekin gurutze bat eginez airean, eman zidan, hitzik gabe, azken erantzuna. Eta hala izan da.

Ongi begiratuta, beti egin zuena: ereintza. Jainkoaren aurrean jasoko zuen esker ona eta sari iraunkorra.

LABURPENA

Migel Olasagarre Zubillaga, erlijioan Intzako Damaso aita izango zena, Nafarroako Intza herrian jaio zen, 1986eko urriaren 19an. Bi urte zituela aldatu zen familia Madotz-a.

Ikasketak. 1900an Iruñeko Seminaria joan zen. Bi urteren buruan, Tuterako kaputxinoen komentuan sartu zen, 1902.eko abuztuan. Iruñean apaiztu zen 1910ean.

Idazlanak. Bi aldizkari sortu zituen: *Iruigarren Prantziskotarra* (1913), *Zeruko Argia* (1919). *Naparro-ko aditz-laguntzalea zuketako esakeran* (1921), *Burundako Euskalkia* (1922), *Kristau ikasbidearen I-ko ta II-garren zatirean azalpena* (1924), *Naparroako Euskal-esaera zarrak* (1974), Aldizkarietako idazlan txikiak bestalde.

Itzulpenak. Asteteren *Kristau Ikasbidea*, *Xabierko Frantzisko santuaren bederatzizurrena*, *Giza biziaz* (Humanæ vitæ enziklika), *Adoingo Esteban doatsuaren bizia*.

Elkargoak. *Euskararen adiskideak* berak sortutakoa da (1925). *Euskaltzain* izendatua izan zen Iruñean Jose Agerre-ren ordezkari (1920). Sarrera hitzaldia Elizondoko udaletxean eman zuen 1921eko urtarrilaren 27an. 1936an Chileko misiora bidali zuten nagusiek eta bertan jarraitu zuen 1968 arte.

Heriotzea Iruñean gertatu da kaputxinoen Errotazaharreko komentuan, 1986.eko irailaren 21ean. Ehun-urteburua ospatzeko egitekoa zen batzarrea, urriaren 24ean egin du Euskaltzaindiak Lekunberriko Ayestaran hotelean.